

BS 548

M5

V. 21

ELENCHUS
AUCTORUM ET OPERUM

QUI IN HOCCE VOLUMINE CONTINENTUR.

ARNALDUS.

Historia et Concordia Evangelica.

EDITORES.

Christo prolata, prout ab Evangelistis et Apostolis referuntur.

MALDONATUS.—DUHAMEL.

Praefationes in quatuor Evangelia.

HDEM.

In S. Matthaei Commentaria.

INDEX RERUM

FONDO EMETERIO
VALVERDE Y TELLEZ

Biblioteca Universitaria

EX TYPIS CATHOLICIS MIGNÉ.

In vico dicto: MONTROUGE,

juxta portam Inferi Parisiorum,
Gallicè: PRÈS LA BARRIÈRE D'ESTER DE PARIS.

78444

ARNALDI VITA.

ARNALDUS (Antonius), natus anno 1612, humaniores litteras philosophiamque Calvi necnon Lexovii didicit, ac deinde theologiam edoctus est ab inelyto professore Lescot, quo quidem de gratià odisserente, contumax sæpè reluctatus est discipulus. Anno 1635, *tentaminis Actum* edidit, in quo circa gratiam sensus scholæ documentis omninò contrarios enuntiavit, magnæque animi contentione propugnavit. Sorbonici doctoris infulà insignitus anno 1644, in Ecclesià B. Marie, ante altare Martyrum, solito sese sacramento obstrinxit, juravitque se pro veritatis defensione sanguinem etiam effusurum, quæ jurandi forma in consuetudinem postea invaluit. Duobus abhinc annis, librum edidit de *frequenti Communione*, nonnullis approbantibus episcopis, necnon quatuor et viginti Sorbonicæ domûs doctoribus. Ille verò tractatus magno virorum quos impetere videbatur studio læcessitus, majori etiam acrimoniâ ab auctore propugnatus est. Ex his circa gratiam disputationibus ipsi supedita est occasio suam de alterâ materiâ eloquentiam depromendi: quippe eum quidam è Sulpitiânâ familiâ presbyter duci de Liancourt absolutionem denegasset, eò quòd inter Janseniani libri defensores publicè fuerat declaratus, Arnaldus duas hæc de re conscripsit Epistolas, è quibus duplex propositio deprompta est, quam censurâ notarunt Sorbonici theologi. Huic verò censure subscribere nolens, è facultate exclusus est. Quo quidem casu infelici motus vir celeberrimus, in solitudinem quam paulò ante jam animo præoccupaverat, alissimè sese recepit, nec prius in publicum rursus prodiiit, quàm falsò dictam *pacem Clemens IX* vulgavit, anno nempe 1678. Tunc igitur iisdem adversùs Calvinî assecla armis usus, quibus Sorbonam episcoposque olim impugnaverat, plurima edidit opera, quibus sese formidandum Protestantibus præbuit. Primo loco assignatur *Perpetuitas fidei*, necnon *Eversio christianæ moralis à Calvinistis*. His feliciter succedentibus, nullum turbantem, in posterum pacis indicium apparebat; res verò aliter cessit: quippe qui nimîa disputandi purgine abreptus frequentiorique assecularum numero circumfusus, multorum suspicionem movit, ac regi Ludovico XIV visus est metuendus, adeò ut propter ingruentem tempestatem in Germaniam inferiorem sese conferre coactus fuerit. Post hæc novum opus vulgavit, cui titulus: *Apologia cleri Gallicî necnon Angliæ Catholicorum, adversùs ministrum Jurisiam*. Hinc nata Calvinistæ vatîs iracundia, bilisque, quam pleno ore in adversarium egomuit, editi libello de *Spiritu D. Arnaldi*. Postremò, Arnaldum inter et Malebranchium altera circa gratiam rixa commota est, quam quidem exscribere nostri non est laboris, quândoquidem apud omnes biographiarum auctores ubertim evoluitur, à nobisque etiam altero loco prolixius enarrabitur. Illud verò in presentiarum honore sufficit, hæc inter dissidia, Arnaldi animum jurgandi studiis aspernum, Malebranchii verò mentem à bello alienam, concordiaque amantem eminusisse. Quòd si quis ulterius querat quâ parte steterit victoria, illud cogitat, priorem multos habuisse fautores, à quibus plus æquo celebraretur, posteriorem verò omnium sanè sententiam, nec ullis partium studiis abreptorum judicio victorem è prælio discessisse.

Arnaldus Bruxellis obiit anno 1694, ætatis verò 82. Nemo, ait magni nominis auctor, aptiore ad philosophiam animo unquam à naturâ habuit; ipsius verò philosophia, Jansenianis erroribus imbuta, editi per sexaginta et amplius annos in arduas sæpèque inutiles controversias rapuit, atque in calamitates conjecit, quæ victimæ proprii sensûs tenaciorem ordinariè sequuntur.

Arnaldi nomine inscribuntur centum et quadraginta volumina, variis formis edita, quorum magna pars ipsius discipulos auctores habuit. Hæc inter opera, sequentia tantum, brevitatis causâ, memorabuntur: 1° *Grammatica generalis ac ratiocinio stabilita*, primum collaborante Lancelot, deinde verò à DD. Portûs-Regii vulgata anno 1736, in-12, hoc titulo inscripta: *Grammatica generalis ac ratiocinio stabilita, in quâ continentur artis loquendi fundamenta*; 2° *Elementa geometriæ*; 3° *Logica, seu ars cogitandi*, collaborante Nicolio; 4° *Reflexiones circa eloquentiam concinatorum*; 5° *Objectiones ad Meditationes Cartesii*; 6° *Tractatus de veris et falsis Ideis*; 7° *Reflexiones ad philosophiam theologiamque atinentes*; 8° *Perpetuitas fidei*, quod quidem opus magnâ ex parte confecti, proprioque nomine vulgavit, annuente Nicolio, cujus operâ in ipso elucubrando usus est; 9° *Eversio christianæ moralis à Calvinistis*, in-4°, 1672; 10° *Impietas moralis Calvinistarum*, 1673; 11° *Apologia pro Catholicis*; 12° *Calvinistæ impij dogmatibus circa moralem convicti*; 13° *Moralis practica Jesuitarum*, 8 vol., è opus è in quo, ait auctor Dictionarii Felleri, ex quo hæc Arnaldi vitam abbreviatam mutnamur, et quedam vera sunt, multa verò adulterata, at longè plura immoderato verborum æstu enarrata reperire est.; 14° *Historia et Concordia evangelica*, Latine scripta, 1 vol., 1655, in quâ quidquid in aliis hucusque editis ad digerendos Evangelistas aptius videbatur, ita continetur, ut quàmplurimis in locis recens contexta et instaurata, articulis et versiculis distincta, excerptis illustriorum Patrum de Evangelistarum consensu testimoniis, novisque annotationibus locupletata à nobis nunc in lucem denuò edatur. 15° *Translatio Missalis in linguam vulgarem, Scripturæ sacræ Patrumque auctoritate comprobata*, collaborante D. de Voisin elucubrata. Plurimi sunt ejusdem auctoris factus, ac nominatim Epistolæ post mortem ipsius novem voluminibus editæ, quas non sine fructu legat quisquis celebratissimi viri biographiam retexere aggredietur.

S. S. XXI.

007722

HISTORIA ET CONCORDIA EVANGELICA.

Præfatio.

ARTICULUS PRIMUS.

Quam conferat ad Evangelii intelligentiam evangelicæ concordia, et quanta sit evangelicæ historiae dignitas.

Quis sit operis hujus fructus, et quæ generatim ex evangelicæ concordia expectanda utilitas, christiane et eruditæ lector, nihil attinet, opinor, ut ego jam diligentius declarare ac probare aggrediar. Cùm enim evangelicæ concordia nihil aliud sit quàm historia Evangelii longè clariùs, planiùs ac distinctiùs representata, quis est qui librum ejusmodi non expectat, qui se modo christianam historiam Evangelistarum quemque suo, eoque divino modo, complexum esse nemo nescit. Sed cùm illorum sum quisque in scribendo ordinem secutus sit; cùm alius aliud vel clariùs expresserit, vel significantiùs enuntiarit, vel diffusius exposuerit; cùm res etiam aut voces maximi momenti in aliis reperiantur, in aliis desiderantur; cùm etiam persæpe alter alteri annexi mutam sibi in locis obscurioribus licent afferant; quid ad Evangelii intelligentiam utilis confici potest, quàm ut Evangeliste omnes inter se collati unam et eandem totius evangelicæ historiæ seriem exhibeant, ut scriptores quatuor quasi uno ore loqui videantur, et quadruplici vocum varietate, sed firmissimâ rerum concordia, perfectum harmoniæ evangelicæ concentum edant? Sæpè enim dùm Matthæum, exempli causâ perlegis, exiit ex animo quod olim in Joanne animadvertas; nec tunc occurrit ante oculos quod Lucas, quod Marcus, de eadem re quam legis, plenius fortassè et uberius edisserent. Hic autem omnia quæ vel vario tempore, vel variis locis, vel vario ordine perlecta, aut mentem levius tetigerant, aut è mente citius effluerant, uno tempore, uno leco, uno ordine, uno obtutu cernas licet, ut ita quasi radiis omnibus qui dispersi fuerant in unum coeuntibus, novus quidam ac plene insitatus evangelicæ veritatis splendor exoritur. Quantus ille fructus sit, et quanti habendus, is demùm planè intelligi qui quantum sit Evangelium et quanti habendum, non dicam intelligi (quis enim hominum id queat), sed tantùm dignè ac reverenter cogitari. Quid enim aliud Evangelium quàm Christus ipse dùm hic viveret, ut præclarè ait Augustinus, *divina faciens et humana vultens*, nunc autem in celo sedens, et in terrâ

docens. Quòd si vel in fragili isto orbe ac decido, dùm admirabilem illum habentium rerum, ac sibi invicem decedendo succedentium ordinem attentius exploras, inò dùm vel unius grani vim attendis, inquit insignis doctor, obstupescit mens, obruiturque miraculis, et multa usitata calcatur, quæ considerata stupentur. Quid non supra quàm dici potest admirabile atque divinum expectes à sacrâ illâ historia, in quâ Dei facta et dicta à divinis hominibus, Deo movente, regente, dictante, perscribuntur? Si vel minima Dei opera Deum referant, atque admirationem omnem superant! Quid Deus ipse? quid Dei vel minima vox, si minima vocanda est, quæ divina est? Hæc planè verba sunt, de quibus illud longè verissimum, non esse numeranda sed pouderaunda. Quodque olim non nemo temerè ac leviter, id nos aptè admodum et sanctè de divinis illis vocibus dicamus licet:

... Grave et immutabile sanctis

Pondus adest verbis, et vocem facta sequuntur.

Cùm igitur evangelicæ concordia utilitatem esse uberrimam nemo, ni fallor, in dubium revocaverit, dicendum superest quænam è pluribus concordia potissimum deligenda videatur. Multæ enim à multis, et contexti possunt, et contexte sunt, idque ordine ac modo multùm diverso. Jam igitur de his, et de illo scribendi genere, saltem delibare aliquid, nos suscepti muneris ratio compellit.

ARTICULUS II.

De optimâ harmoniâ evangelicæ contextendæ ratione; quòdque in iis Evangelistarum textus sine piculo transponi possit.

Etsi divino planè consilio factum est ut admiranda Salvatoris nostri acta dictaque non ab uno, sed à quatuor scriptoribus fidei nostræ commendarentur, semper tamen probata est eorum diligentia qui concordias evangelicæ contexere, hoc est, unam veluti è quatuor Evangelii Evangelium conficere consueverunt, ut per hæc mutam Evangelistarum inter se collationem, tam quæ variâ à variis referuntur sua quaque tempori reddita plenam et integram Christi historiam uno contextu legendam offerrent; tam ubi eadem vel facta vel verba à multis referuntur, se invicem illustrarent et explicarent.

Quâ autem ratione id prestatari debeat, non conve-

nit inter omnes qui hæc in re laboraverunt. Prima dissulendi occasio est, an ista Evangelistarum inter se collatio ita instili debeat, ut propriis cujusque Evangeliste ordo nusquam interturbetur, sed interponatur tantùm quæ ab aliis referuntur.

Non desunt, inquam, qui ita fieri debere contendunt, sed non unani ob causam. Alii enim quia in eâ sunt sententiâ, ut singulos Evangelistas ab accurato temporis ordine nunquam recessisse arbitrentur. Alii verò quia licet agnoscat multa *Evangelio præterea* à saceris illis scriptoribus narrata, religioni tamen ducunt quem quisque secutus sit ordinem invertere, sed satius esse existimant sine ulla textus transpositione quæ per anticipationem vel recapitulationem ab unoquoque dicta sunt indicare. Ab utrisque dissidemus; cùm priorum opinio absurdissima sit, posteriorum religio præpostera.

ARTICULUS III.

Refelluntur qui temporis ordinem ab omnibus Evangelistis ubique servatum esse contendunt.

Primum igitur aio absurdissimum esse opinari ab omnibus Evangelistis temporis ordinem ubique servatum.

Joannes quidem, qui reliquis seriùs scripsit, id sibi proposuisse videtur, ut res ordine narraret; unde solus per paschata et aliquos dies festos predicationis Christi tempus distinguit.

Cæteri verò vix erarunt quid quo loco ponerent, modo vera et sibi compertissima narrarent; idè quæ sæpiùs à temporis ordine recesserunt, dùm vel omnia recolunt, vel quod postea factum est, ante præoccupant, ut ait Augustinus, lib. 2 de Consens. Evang., c. 21, quod qui negant pervicacissimos esse necesse est.

Primo enim trium Evangelistarum, qui Joannis incarcerationis meminissent, nullus eam suo loco relcet. Enas enim, c. 3, 19, eam anticipat occasione corruptionis Herodis. Matthæus verò et Marcus seriùs referunt occasione decollationis ejusdem Joannis. (Concord. 22.)

Deinde in tentationibus Christi recensendis eundem Matthæus et Lucas ordinem non servant: ita ut necesse sit vel alterum ordinem non servasse, vel quater Christum tentatum, et quidem bis eadem tentatione; quod stultissimum est arbitrari, etsi non nemo id fingere ausus est. (Concord. 15.)

Denique qui ab Evangelistis nihil non suo positum loco esse contendunt, in eas angustias rediguntur, ut pleraque Christi facta et miracula, quæ nemo non eadem credidit, contra omnium iudicium; contra communem sensum, diversa facere cogantur, ut historiam Hemorrhœisæ, Centurionis, demonum in porcos immisorum (Concord. 33, 43, 52), et pleraque alia quibus enarrandis molestiorem, quam huic operi utilitorem operam ponerem.

De iis qui cum agnoscat ab Evangelistis multa præter ordinem posita, religioni tamen ducunt iri concordias suis transpositione uti.

Nunc verò de iis breviter aliquid dicendum est, qui, cum agnoscat ab Evangelistis multa præ anticipationem et recapitulationem dicta, in suis tamen connexionibus evangelicis nulla unquam transpositione utuntur, ne Evangelistarum textus minimùm perturbetur, sed se satis ordini prospexisse existimant, cùm quæ per anticipationem et recapitulationem dicta sunt, et ad quæ loca pertinent, diligenter notant, productis etiam in margine lineis ut facilis conspici possint, in locis autem ad quæ pertinent, quæ ab ipsa sint transferenda, et inde, apponunt.

Eam Evangelia connectendæ rationem secutus est Cæsar Beccius Erlinas, presbyter congregationis Oratorii de Urbe, cujus ego diligentiam laudo, iudicium probare non possum; cùm suâ illâ haud satis, nisi me animus fallit, providâ religione præcipuum evangelicæ connexionis fructum subduxerit. Is enim est ut simul habeas quæ eadem de re à diversis Evangelistis scripta sunt, quòd sæpè non prestat Beccii coisectio, cùm easdem historias ab uno Evangelistâ suo loco, ab altero verò per anticipationem vel recapitulationem narratas, variis in locis semper reponat, dùm nimis superstitiosè cavet ne propriam cujusque Evangeliste seriem invertat. Exemplo sit historia Centurionis, quam cum unicum esse fateatur à Matthæo, c. 8, à Lucâ verò, c. 7, narratam; non uno tamen in eam nobis loco exhibit, sed ex Matth., art. 62, ex Lucâ verò, art. 89. Quis ergo major fructus ex hæc connexionem quàm ex ipso simplici Evangeliorum contextu, ubi ad solum Matthæi locum in margine annotatur, idem haberi apud Lucam, c. 7.

Deinde ita Evangelia digerit Beccius, ut persæpe res apponant ubi legi non debent, non apponant ubi legi debent. Ita sermo Domini in monte ex Matthæo refertur articulo 44, alieno, ut ipse admoet, loco. Tum ergo legendus non est, sed articulo tantùm 82, ad quem eam pertinere ipse significat, ubi tamen nusquam apparet.

Magni igitur faciendus, nemo negat, quem quisque Evangelistâ ordinem secutus est; sed eum integrum et illibatum habere non potes nisi cum unumquemque seorsim legis. Atverò ubi de quatuor Evangelii in unum conjungendis agitur, non jam de cujusque proprio, sed de communis hoc est, temporis et rerum ipsarum ordine unice satigendum.

ARTICULUS V.

Cum eadem res à pluribus Evangelistis narratur, eorum verba inter se misceri debere, ut plena et coherens historia habeatur.

Alterum inter harmoniarum evangelicarum auctores dissidium est in connectendis iis quæ eadem de re à diversis Evangelistis scripta sunt. Qui enim nefas ducunt ejusdem Evangeliste textum transponere, non minùs formidant ubi eadem historia à pluribus refer-

tor eorum verba inter se miscere; sed vel distinctis in columnis simul prospicienda proponunt, ut Alanus Copus et Molinaeus, vel unum locum sub altero distincte collocant, ut Becillus.

Verum nec eorum mihi sententia unquam probari potuit, quod æ ratione non continuam et coherentem Salvatoris historiam habeas, qui harmoniarum Evangelicorum scopus esse debet, sed talem ut et eadem res frequenter tibi sit repetenda, et novo labore opus ut perspicias quid in eadem historia narranda quisque Evangelista singulare habeat quid cum aliis commune.

Quare ad optimam concordiam evangelicas contendi rationem quatuor mihi necessaria videntur.

I. Quæ à quatuor Evangelistis scripta sunt suo quaque ordini reddantur, quantavis transpositione ad id præstandum opus sit.

II. Cum eadem res à pluribus narratur, ita ex plurium verbis oratio contextatur, ut qui hanc historiam prout à multis refertur nosse voluerit, sæpius eam legere necesse non habeat.

III. Ita id fiat ut primo statim intuitu appareat quid ex quo Evangelistâ desumptum sit.

IV. Quæ ad connectendam historiam necessaria non sunt ita ad marginem rejiciantur, ut nullus Evangelistæ verbum omitatur, nec ullum quod Evangelistæ non sit adiciatur.

ARTICULUS VI.

De Concordiâ evangelicâ Joannis Rubi, cujus primus auctor quoad ordinem verum gestarum Cornelius Jansenius, episcopus Gandavensis.

Nulla verò ex hæcenis editis Evangeliorum harmoniis ea omnia meliùs præstat quam quæ à Joanne Rubo sive Buononio, anno 1575, Duaci typis mandata est, cujus tamen primus auctor ipse censendus non est, cum hæc Rubi concordia nihil aliud sit quam Cornelii Jansenii, episcopi Gandavensis, evangelica concordia anno 1549 in lucem primùm edita, sed à Joanne Rubo postmodum commodiùs digesta.

In utrâque enim idem numerus capitum, n. 150. In utrâque idem ordo rerum gestarum, quem semel tantùm corripit Rubus, sed malè dùm ex uno leproso duos facit.

Omnes ferè Rubi annotatiuncule in quibus ordinis rationem reddit, ex Jansenio Gandavensi desumptæ.

Verùm cum Jansenius quindecim prioribus alphabeti litteris usus esset ad significandam quid cuique Evangelistæ proprium, quid cum aliis, et cum quibus, atque cum quot commune, ita ut quatuor primæ, A, B, C, D, singulos Evangelistarum solos loquentes designarent; sex quæ sequuntur, E, F, G, H, I, K, binos; quatuor aliæ, L, M, N, O, ternos, et postrema, P, omnes simul; Rubus ex tot litteris quas omnes distinguere laboriosum et molestum, solas quatuor primas retinuit, toties rem et verba repetens quoties in diversis Evangelistis reperiuntur, sed semel tantùm in contextu, reliquis in marginem reiectis; ita ut longè faciliùs in Rubo quàm in Jansenio distinguas quid ab uno quoque Evangelistâ scriptum

sit, et multò commodiùs unumquemque seorsim legas.

Cùm autem eam Evangelistas inter se connectendi rationem in hæc Concordiâ secuti simus, in quo ea consistat paucis verbis accipe.

ARTICULUS VII.

De utilitate et ordine hujus Concordiæ, quem ex Joanne Rubo de promptu secuti sumus.

Haud ferè quisquam est, qui si oculos tantùm in hanc Concordiam conjecerit, viam ejus et rationem (neque enim abstrusa et implicata est) non faciliè per se ipse deprehendat. Dieta enim Evangelistarum ita inter se permixta sunt, ut qui rem quæ narratur latius vel uberius expresserit, semper in textu adscribitur, appositis in margine interiori iis quæ aliis Evangelistæ, vel similibus vel iisdem verbis, et eodem planè sensu de re eadem edisserunt. Quin etsi verbum aliquod ponderis alicujus in alio Evangelistâ occurrit, quod absit ab eo qui in textu apponitur, ne quid ad plenam Evangelii intelligentiam desit, distinctis litteris ut ex alio mutuatum intelligas, in textu inseritur. Ita fit ut quatuor Evangelistæ alter alteri subjuncti, et ut quisque historiam tenorem plenè exequitur in illo perpetuo textu vicissim quasi suas partes agentes velut unus scriptor esse videatur, et sese invicem mirum in modum illustrent. Quare non modò hæc sacre historię seriem accuratissimè representant habet, sed et nullo negotio cernas licet quid quisque Evangelistarum vel dixerit, vel omiserit; quid unus, quid duo, quid tres, quid quatuor simul assenserint; qui, quibus, quomodo, et quâ in re, vel consentiant, vel in speciem discrepare videantur. Ita verò quatuor Evangelistarum voces alic aliis hic annexa sunt, ne verbo quidem ex quoquam eorum omisso, ut si unum tantùm ex iis legere animus sit, id faciliè queas, dummodo unam litteram majusculam quæ eam designat, oculis perlustrans textus ipsius tenorem sic ubi deficiat, admonitus ubi reperiat, investigates. Nihil igitur in hoc ordine reconditum, nihil perplexum, omnia clara, plana, facilia. Quem quidem ordinem ita laudo ut ejus laudem omnem in Joannem Rubum, qui primus ejus auctor est, et à quo eum mutati semnas, refusam velim. Ceterum hæc inter legendum animadvertere memineris.

1° Quoties in historiæ corpore distinctam invenies his unciis [] inclusam, scito eam esse Evangelistæ, sed in legendâ Concordiâ omitendam.

2° Quòd si ordinis ratio obscurior fuerit, brevis annotatiuncula in ipsâ capituli fronte illum explicat.

3° Quòd si aliud quidpiam explicatione indiget, apposito numero 1, 2, etc., ad eam annotationem manu duceas quæ post capituli finem difficultatem hanc breviter explicabit.

4° Nonnulla sunt quæ non semel Christus fecit aut dixit. Nunquàm istiusmodi quidquam refertur quin alia loca similia in textu parenthesi inclusa indicentur.

ARTICULUS VIII.

Quid in hæc Concordiâ supra Jansenii Gandavensis et Joannis Rubi Concordias præstitum sit.

1° Cùm Jansenius et Rubus ante Clementinam correctionem scripserint, Evangelistarum textus ubique ad illam correctionem emendatus est.

2° Apud illos auctores nulla versicolorum distinctio, hic autem ubique apposta, quod non parvo constiit.

3° Rubi Concordiam etiam Duaci editam an, 1575, typographorum Incuriâ innumeris mendis scate deprehendimus, ut triginta amplius locis integrè lineæ deessent. Hanc autem si non ab omnibus prorsus mendis expurgatam, quod haud scio an nulli hæcenus libro contigerit, ita non nisi paucis iisque levibus erratis maculatam esse sperdere ausim.

4° Numerum quidem capitum Jansenii et Rubi retinimus, sed longiora in articulis sive numeros distinctimus, quod non parùm lucis et commodi Concordiæ allaturum esse existimamus.

5° Concordiam ipsam multis in locis aliter digessimus; an verò meliùs, eruditi et christiani lectoris iudicium erit.

6° Rubi annotatiunculas, quæ utiles visæ sunt, quamvis paucissimas retinimus, quàm plurimas adjecimus, ex variis plerumque auctoribus desumptas, quos tamen brevitatè studio sæpè non nominamus.

7° In his notis observamus Latinorum exemplarium à Græcis diversitatem.

8° Evangeliorum quæ per annum leguntur, in ipsâ Concordiâ, initia cruce †, clausula verò hoc flosculo † designavimus.

ARTICULUS IX.

De annis Christi, qui cum annis æræ vulgaris non confundendi.

1° In paginarum orâ Christi annos adscripsimus. Sed ne fallaris, duo hic observanda sunt. Primum est in his annis numerandis nos eorum opinionem secutos qui Christum baptizatum esse existimant 8 idus Jan., expletis annis 50 ab aliquot diebus, cùm ab augusto mense anni præcedentis Tiberius Cæsar annum imperii sui 15 auspiciat esset, qui est annus Julianus 74, duobus geminis Coss. Quo posito, Christus natus fuente an. 45 Juliano; C. Cornel. Lentulo, et Valerio Messalâ Coss.

Ceterum cave hunc numerum annorum eundem esse putes ac æram nostram vulgarem secundùm quàm annos à Christo nato numeramus 1653. Quidquid enim de vero anno Christi natalitio status, certum est æræ nostræ hodiernæ caput seu primum annum (qui à primâ januarii octo nimirum post Christum natum diebus initium ducit), non aliud esse quàm Julianum 46, ut secundùm illam numerandi rationem, cujus auctor Dionysius Exiguus abbas, Justiniani tempore, Christus natus sit anno Juliano 45, duobus annis seriùs quàm Scaliger, Baronius, aliique vulgò existimant. Sed Baronius in eo lapsus est, quòd cùm vulgarem epocham duobus annis antevertat, eam tamen se sequi falsò putet, cùm annotare debuisset quo

anno, secundùm eam quam ipse veram arbitrat de Christo nato sententiam, et quo secundùm Dionysianam æram quidque contigerit: verbi gratiâ, Christum passum esse anno ætatis 34 currente, Dionysiano verò 52. Is verò Baronii metachronismus tria ferè illius Annalium priora secula occupavit, donec duobus consulum paribus omissis, cum vulgari epochâ in gratiam rediit. Anni igitur in hæc Concordiâ adscripti non æræ nostræ sunt, sed ætatis Christi secundùm Baronii opinionem à quibus duo anni abscidendi sunt, ut annum habeas æræ nostræ hodiernæ.

ARTICULUS X.

Alterum observatio dignum est, hanc Baronii sententiam non usque ad eò certam esse, cùm mortem Herodis, quo vivente natum esse Christum constat, usque ad hoc tempus procrastinare difficile sit. Si enim Josepho et Dionii fidem habeamus, mortuus videtur Herodes ante Pascha anni Juliani 42, cùm paulò ante luna defecisset; quòd cùm instituti nostri non sit latius pertractare, sufficit hic varias de anno Christi natalitio sententias breviter indicasse.

LATERCULUM

VARIARUM SENTENTIARUM DE ANNO CHRISTI NATALITIO.

ANNI JULIANI NATALIS CHRISTI. MORS HERODIS. AUGUSTI.

40. Coss. Nascitur Christus 25 decemb., 39 38
P. Lælius Balbus, secundùm Keplerum.
C. Antistius vetus.

41. Nascitur Christus, secundùm 40 39
Oct. Aug. 12. Dekerium.
L. Cornelius Sylla.

42. Moritur Herodes, secundùm 41 40
Calvisi. Sabinius 2 Keplerum, paulò ante
Pascha.
L. Passienus Rufus Nascitur Christus, secundùm
Sulpitium Severum.

43. Moritur Herodes, secundùm 42 41
C. Corn. Lentulus. Dekerium.
M. Valer. Messala. Nascitur Christus, secundùm
Scaligerum, Baron., etc.

44. 1. Annus à nato Christo, se-
cundùm Baronium. 43 42
Plautius Sylvanus. Nascitur Christus, secundùm
Onuphrium et Chronicon
Eusebii.

45. Moritur Herodes, secundùm 43 44
Corn. Lentulus. Scaligerum.
L. Calphurn. Piso. Nascitur Christus, secundùm
æram vulgarem.

46. 1. Annus æræ vulgaris, 45 44
C. Cæsar absens. Quam antevertit
L. Æmilius Paulus Keplerus quinquennio,
Dekerius quadriennio,
Sulpitius triennio,
Baronius biennio,
Onuphrius, anno uno.

ARTICULUS XI.

De tempore predicationis Christi.

Quatuor Paschata predicationis Christi tribuimus, longè communione sententiam secuti. Etsi non sumus nescii rem istam in magnâ etiam sententiarum varietate positam esse.

Sunt enim qui duo tantum Paschata adscribant, ut nonnulli veterum, qui Christum unico tantum anno predicasse existimaverunt.

Sunt qui tria, ut Epiphanius, eumque recentiores aliquot secuti.

Sunt qui quatuor, ut vulgò ferè omnes.

Sunt qui quinque, ut Scaliger et ejus assectæ.

Verùm primam opinionem explodit Joannes, qui tria Paschata distinctè nominat.

Postrema nullo satis idoneo nititur fundamento, et multam temporis æmulationem, et nullis rebus gestis illustre reliquere cogitur.

Quod verò secundam et tertiam attingit, duo præsertim licet faciunt: primum, an dies festus de quo Joannes, 5, 1, sit Pascha; deinde an inter primam Pascha, de qua Joannes, 2, 12, et confractionem spicarum de qua Matth., 12, 1, Marc., 2, 25, et Luc., 6, 1, annus intercesserit. Utrumque affirmant qui quatuor Paschata teneant; negant, qui tria; et hoc potissimum argumento suam opinionem probabilem faciunt, quòd ex veteri traditione Christus 25 martii passus sit; dies autem 25 martii non cadit in sextam feriam nisi in anno Juliano 76, æræ nostræ 51. At Christus baptizatus est anno 15 Tiberii, Juliano 74. Ergo quibus tantum annis et tribus mensibus predicavit.

Ut ut sit, non agrè hæc Concordia, paucis tantum capitibus aliter dispositis ad eorum opinionem accommodari posset, qui tribus tantum Paschatibus tempus predicationis Christi definiunt.

ARTICULUS XII.

Cohortatio ad christianum lectorem, ut evangelicam historiam eo, quo par est, spiritu ac proposito perleget.

Hæc de rebus quæ ad scientiam potius et eruditionem pertinent, parcius fortassè, nonnullorum judicio, meo quidem, vel fusiùs proceci sumus. Quamvis enim non plaquè omittenda sint ea quæ hic leviter tantum ac strictim attingimus, tamen si cum his quæ longè graviora sunt ea conferas, jam quasi pro nihilo habenda videantur. Non enim id maxime agit ut noveris accuratius, quo potissimum anno Christus natus sit, quot Paschata inter predicandum egerit, et cætera hujus generis, quæ quidem in conjecturis ut plurimum posita, multam torquent eruditos homines, contentiones non rarò amantiores quàm veritatis.

DE AUCTORITATE, NUMERO, SCRIPTIS ET CONCORDIA EVANGELISTARUM.

Excerpta ex quatuor Augustini libris de eorumdem Evangelistarum consensu. Quibus adjunctus est locus unus Hieronymi, et alter Chrysostomi.

CHRISTIANO ET ERUDITO LECTORI.

Evangelicæ historie seriem contexturi, Augustini

Verùm id agitur potissimum: id non modò utile, sed et necessarium est, ut evangelicæ historie majestatem, eo quo decet studio amplectare, eâ quæ decet veneratione colas atque observes. Cogita, dum hæc legere aggredieris, sancta non modò sanctis impertienda, sed et sanctè esse habenda. Ad historiam, ad vitam, ad voces Christi percipiendas, Christi spiritu accedere satage. *Dux ipse est veniens ad se, ait eximius Ecclesie doctor; ad ipsum non itur nisi per ipsum.* Nec verò si me audis, ut obscurioribus locis lucem aliquam adhibeas, ascenses tibi immensos illos commentarios qui pietatis et divine traditionis malè securi, et in unam scientiam intenti, jejunis ut plurimum et sterilibus questionibus atque expositionibus paginas implent, quibus divini eloqui sapor non modò non degustatur suavis, sed planè obtunditur. Et verò nemini dubium est, quin aureis illis et florentibus Ecclesie seculis sanctorum Patrum pars longè maxima et divini illi penè innumerabiles beatarum solitudinum incolæ, Scripturam sacram noctes diesque pervolvendo soli solam per sese accuratissimè didicerint, atque animo penitus imbuerint. Quòd si eruditiores præsertim presidium aliquod ad eam intelligendam uberius appetunt, adjungant sibi aliquem è sanctis Patribus, qui sanctos libros eodem spiritu interpretetur quo ipsi conscripti sunt; aut interpretari graviores paterne traditionis de antique pietatis amulam et sectatorem. Cùm enim Ecclesia catholica Scripture sacre vera sit interpres, (quod quidem hæretici soli negaverint), si demùm ad Scripturam exponendam videntur adhibendi, vel quos ipsa Patribus suis ac defensoribus annumerat, vel qui eorum sensibus ac vestigijs studiosissimè adhaerescunt. Verùm, quod hujus rei caput est, etiam atque etiam cogitare oportet, sic omninò habendum, evangelicam historiam ita assidè terendam esse, ut tamen intelligas, non tam ipsam diligentissimè evolviendo penetrari, quàm piè orando, rectè vivendo, atque ut uno verbo Evangelii divinis interpretis humiliter petendo ac faciendo, Scripture sanctæ clavis aurea, vita sancta est. Hæc clausa aperit, hæc obscura illustrat, hæc ad sanctissimam quæque mysteria reseranda aditum minit. *Mores perducunt ad intelligentiam*, inquit Augustinus. Atque ut ejusdem præclarissimi doctoris notâ forsitan satis mentibus, et ignotâ nimium cordibus voce hinc tandem sermonem claudam, cùm Scripture omnis ex ejus mente summa et finis amor sit, ejusdem etiam et illustrator et interpres, idem est amor. Ne longè ergo vel commentariorum molem, vel aliena hujusmodi subsidia accersamus, amore petitur, amore queritur, amore pulsatur, amore revelatur, amore denique in eo quod revelatum fuerit, permanetur.

qui quatuor eodem de argumento libros scripsit, mentem et sensum tacitum prætermittere fas non duxi-

mus. Verùm enim theologum, hoc est, verum Dei et divinæ traditionis discipulum, minime decet, in re quæque quid sancti Patres, nedum quid sanctorum Patrum maximus ac sublimissimus senserit, vel ignorare, vel omittere. Itaque in hæc historia digerendâ, atque Evangelistis, in locis obscurioribus, inter se conciliandis, non solum ejus opera feliciter usi sumus, sed etiam ipsius sententias, atque interdum verba ipsa in annotationibus apposuimus. Verùm cùm ille vel de Evangelio, vel de Evangelistis multa generatim ac præcipue quatuor illorum librorum initio ac fine, nonnulla etiam passim, complexus esset, nihil consultus est visum, quàm ut hæc eadem hinc atque inde collecta, hic quasi in unum corpus redacta representarem; quæ pius lector nullo negotio, uno obtuta oblata perspiciat. Ideò quamvis multa hic interdum non interrupto Augustini capita retulerimus, hæc tamen, ut verè sunt, excerpta nominamus. Locum etiam unum egregium Chrysostomi, ex primâ ejus in Mattheum homiliâ; et alterum Hieronymi, ex ipsius in eundem Mattheum præfatione addidimus; quòd hæc cum Augustino optime cohererent, et nonnulla sancti illi doctores planè persecuti sint quæ Augustinus breviter et quasi strictim attigerat. Habes igitur hic præter duorum illorum Patrum locos, veluti summam quandam et compendium quatuor illorum Augustini de Evangelistarum consensu librorum; minus, si capita numeres, exiguum; si sensa ponderes, magni habendum. Vale, christiane lector, et Augustini mentem, Augustini, hoc est, pio et humili spiritu, cape.

ARTICULUS PRIMUS.

Auctoritas Evangeliorum. Cur duo ex Evangelistis discipuli tantum, non Apostoli.

(August., de Consens. Evang., c. 1.)

Inter omnes divinas auctoritates quæ sanctis litteris continentur, Evangelium meritò excellit. Quod enim lex et prophete futurum esse prænuñtaverunt, hoc redditum atque completum in Evangelio demonstratur. Cujus primi prædicatores Apostoli fuerunt, qui Dominum ipsum et Salvatorem nostrum Jesum Christum etiam præsentem in carne viderunt. Qui non solum ea quæ ex ore ejus audita, vel ab illo sub oculis suis operata, dicta et facta meminerant; verùm etiam quæ priusquam illi per discipulatum adhaerant, in ejus nativitate, vel infantia, vel pueritia, divinitus gesta et digna memoriâ, sive ab ipso, sive à parentibus ejus, sive à quibuslibet aliis certissimis indicis et fidelissimis testimoniis requirere et cognoscere poterunt; impositò sibi evangelizandi munere, generi humano annuntiare curarunt. Quorum quidam, hoc est, Mattheus et Joannes, etiam scripta de illo quo scribenda visa sunt, libris singulis ediderunt.

At ne putaretur, quod attinet ad percipiendum et prædicandum Evangelium, interesse aliquid utrum illi annuntiant, qui eundem Dominum hic in carne apparentem discipulatum famulante secuti sunt, an ii qui ex illis fideliter comperta crederunt; divina providentiâ procuratum est per Spiritum sanctum, ut

quibusdam etiam ex illis qui primos Apostolos sequentur, non solum annuntiandi, verùm etiam scribendi Evangelium tribueretur auctoritas. Hi sunt Marcus et Lucas. Cæteri autem homines qui de Domini vel de Apostolorum actibus aliqua scribere conati vel ausi sunt, non tales vel suis temporibus existerunt, ut eis fidem haberet Ecclesia, atque in auctoritatem canonicam sanctorum librorum, eorum scripta reciperet. Nec solum quia illi non tales erant quibus narrantibus credi oporteret, sed etiam quia scriptis suis quedam fallaciter indiderunt, quæ catholica atque apostolica regula fidei et sana doctrina condemnata.

ARTICULUS II.

Ordo, dignitas, stylus Evangelistarum. Alius alia præcipue persecutus est.

(Ibid., cap. 2.)

Isti igitur quatuor Evangelistæ universo terrarum orbe notissimi, et ob hoc fortassè quatuor, quoniam quatuor sunt partes orbis terre; per ejus universitatem Christi Ecclesiam dilatari, ipso sui numeri sacramento quodammodo declararunt, hoc ordine scripsisse perhibent. Primum Mattheus, deinde Marcus, tertio Lucas, ultimo Joannes. Unde alius eis fuit ordo cognoscendi atque predicandi, alius autem scribendi. Ad cognoscendum quippe atque predicandum primum utique fuerunt qui secuti Dominum, in carne præsentem dicentem audierunt, facientemque viderunt, atque ex ejus ore ad evangelizandum missi sunt. Sed in conscribendo Evangelio, quòd divinitus ordinatum esse credendum est, ex numero eorum quæ ante passionem Dominus elegit, primum atque ultimum locum duo tenuerunt: primum Mattheus, ultimum Joannes, ut reliqui duo, qui ex illo numero non erant, sed tamen Christum in illis loquentem secuti erant, tanquam illi amplectendi, ac per hoc in loco medio constituti, utroque ab eis latere minuerunt.

Horum sanè quatuor solus Mattheus Hebræo scripsisse perhibetur eloquio, cæteri Græco. Et quamvis singuli suam quandam narrandi ordinem tenuisse videantur, non tamen unusquisque eorum velut alterius præcedenti ignarus voluisse scribere reperitur, vel ignorata prætermissis quæ scripsisse alius invenitur; sed sicut unicuique inspiratum est, non superflua cooperatione sui laboris adjunxit. Nam Mattheus cooperatione intelligitur incarnationem Domini secundum stirpem regiam, et pleraque secundum hominum præsentem vitam et facta et dicta ejus. Marcus cum subsecutus tanquam pedisequus et brevior ejus videtur. Cum solo quippe Joanne nihil dixit; solus ipse peripauca, cum solo Luca pauciora, cum Mattheo verò plurima, et multa penè totidem atque ipsis verbis, sive cum solo, sive cum cæteris consulant. Lucas autem circa sacerdotium Domini stirpem atque personam, magis occupatus apparuit (c. 5, v. 51). Nam et ad ipsum David non regnum stemma secutus ascendit, sed per eos qui reges non fuerunt, exiit ad Nathan filium David, qui nec ipse rex

fuit. Non sicut Mattheus (c. 1, v. 6), qui per Salomonem regem descendens, ceteros etiam reges ex ordine prosecutus est, servans in eis, de quo postea loquemur, mysticum numerum.

ARTICULUS III.

Christus simul rex et sacerdos. Lucas sacerdotium ejus maxime designavit.

(Aug., l. 1, c. 5.)

Dominus enim Jesus Christus unus verus rex et unus verus sacerdos, illud ad regendos nos, istud ad expiandos, has duas personas apud antiquos Patres sigillatim commendatas, suam figuram egisse declaravit: sive titulo illo qui cruci ejus superfixus erat, *Rex Judaeorum*, Joan. 19, 21, unde arcano instinctu Pilatus respondit: *Quod scripsi, scripsi*; praedictum quippe erat in Psalmis: *Ne corrumpas tituli inscriptionem*; sive quod ad personam sacerdotis attinet in eo quod nos offerre atque accipere docuit; unde prophetiam de se praemisit dicentem, Psal. 109, 4: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech*; multisque aliis documentis divinarum scripturarum, rex et sacerdos Christus apparuit. Hinc et ipse David, cujus non frustra crebrius filius dicitur est quam filius Abrahae, quem communiter tenuerunt Mattheus et Lucas, ille à quo per Salomonem descendere. iste ad quem per Nathan ascenderet, quanquam aperte rex fuit, figuravit tamen et sacerdotis personam, quando 1 Reg., 21, 4, panes propositionis manducavit, quos non licebat manducare nisi solis sacerdotibus.

Hinc accedit quod solus etiam Lucas, cap. 1, v. 56, Mariam commemorat manifestè cognatam fuisse Elizabeth, quae uxor erat Zachariae sacerdotis; de quo idem scripsit, ibid., 5, quod eam de filiabus Aaron, hoc est, de tribu sacerdotum habebat uxorem. Cum ergo Mattheus circa regis, Lucas circa sacerdotis personam gereret intentionem, utique humanitatem Christi maxime commendarent. Secundum hominem quippe Christus et rex et sacerdos effectus est cui dedit Deus sedem David patris sui, ibid., 32, ut regni ejus non esset finis, et esset ad interpellandum pro nobis mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, 1 Timoth. 2, 5.

ARTICULUS IV.

Tres primi Evangelistae humanitatem Christi, Joannes divinitatem praecipue demonstravit.

(Ibid., cap. 4.)

Tres tamen isti Evangelistae in his rebus maxime diversi sunt, quas Christus per humanam carnem temporaliter gessit: porrò autem Joannes ipsam maxime divinitatem Domini, quae Patri est aequalis, intendit; eamque praecipue suo Evangelio, quantum inter homines sufficere credidit, commendare curavit. Itaque longè à tribus illis superiùs fertur, ita ut hos videas quodammodo in terrâ cum Christo homine conversari, illum autem transcendisse nebulam quae tegitur omnis terra, et pervenisse ad liquidum caelum, unde acie mentis acutissimâ atque firmissimâ videret

in principio Verbum Deum, apud Deum per quod facta sunt omnia; Joan. 1, 1; et ipsum agnosceret carnem factam, ut habitaret in nobis, ibid., v. 14; et quod acceperit carnem, non quod fuerit mutatus in carnem.

Nisi enim carnis assumptio, servatâ incommutabili divinitate, facta esset, non diceretur, Joan. 10, 50: *Ego et Pater unum sumus*; neque enim Pater et caro unum sunt. Et hoc de ipso Domini testimonium solus idem Joannes commemoravit, cap. 14, v. 9: *Et qui me videt, videt et Patrem*; et ibid., v. 10: *Ego in Patre, et Pater in me est*; et cap. 17, v. 22: *Ut sint unum, sicut et nos unum sumus*; et cap. 5, v. 49: *Quaecumque Pater facit, haec eadem et Filius facit similiter*; et si qua alia sunt, quae Christi divinitatem in qua aequalis est Patri, rectè intelligentibus intiment, penè solus Joannes in Evangelio suo posuit; tanquam de pectore ipsius Domini, super quod discumbere in ejus convivio solitus erat (Joan. 15, 25), secretum divinitatis ejus uberius et quodammodo familiarius hiberit.

ARTICULUS V.

In tribus prioribus Evangelistis activa, in Joanne contemplativa vita exprimitur.

(Ibid., cap. 5.)

Proinde cum duae virtutes propositae sint animae humanae, una activa, altera contemplativa; illa quae dicitur, ista quae periturum; illa quae laboratur ut cor mendum ad videndum Deum, ista quae vacatur, et videtur Deus. Illa est in praecipuo exercenda vite hujus temporalis, ista in doctrinâ vite illius sempiternae. Ac per hoc illa operatur, ista requiescit: quia illa est in purgatione peccatorum, ista in lumine purgatorum. Ac per hoc in hac vita mortali illa est in opere bonae conversationis, ista verò magis in fide, et apud perpaucos per speculum in aenigmate, 1 Cor. 13, 12, et ex parte in aliquâ visione incommutabilis veritatis.

Haec duae virtutes in duabus uxoriibus Jacob figurate intelliguntur (Gen. 29, v. 25 et 28). De quibus adversus Faustum Manicheum pro modulo meo, quantum illi operi sufficere videbatur, disserui. Lia quippe interpretatur laborans, Rachel autem visus principium. Ex quo intelligi datur, si diligenter advertas, tres Evangelistas temporalia facta Domini et dicta, quae ad informandos mores vite praesentis maxime valent, copiosius prosecutos, circa illam activam virtutem fuisse versatos; Joannem verò facta Domini multò pauciora narrantem, dicta verò ejus, ea praesertim quae Trinitatis unitatem et vite aeternae felicitatem insinuarent, diligentius et uberius conscribentem, in virtute contemplativa commendandâ suam intentionem praedicationemque tenuisse.

ARTICULUS VI.

Proponitur et soletur obiecto ethnicorum, discipulis tantum Christi, non Christum ipsam de seipso scripsisse.

(Ibid., cap. 7.)

Sed illud prius discutendum est quod solet nomin-

lo movere, cur ipse Dominus nihil scripserit, ut aliis de illo scribentibus necesse sit credere. Hoc enim dicunt illi vel maxime pagani, qui Dominum Jesum Christum culpant aut blasphemare non audent; eique attribuant excellentissimam sapientiam, sed tamen tanquam homini; discipulos verò ejus dicunt magistro suo amplius tribuisse quam erat, ut eum *filium Dei dicerent*, Joan. 1, 34, et *verbum Dei per quod facta sunt omnia*, ibid., v. 3, et *ipsam ac Deum Patrem unum esse*, idem, 17, 22; ac si qua similia sunt in Apostolicis litteris, quibus eum cum Patre unum Deum colendum esse didicimus. Honorandum enim tanquam sapientissimum virum putant; colendum autem tanquam Deum negant. Cum ergo quaerunt quare ipse non scripserit, videntur parati fuisse hoc de illo credere, quod de se ipse scripsisset, non quod alii de illo pro suo arbitrio praedicassent.

Quibus quero cur de quibusdam nobilissimis philosophis suis hoc crediderunt, quod de illis eorum discipuli scriptum memoriae reliquerunt, cum de se ipsi nihil scripsissent? Nam Pythagoras, quo in illâ contemplativa virtute nihil tunc habuit Graecia clarius, non tantum de se, sed nec de illâ re aliquid scripsisse perhibetur. Socrates autem, quem rursus in activâ quâ mores informantur, omnibus praetulerunt, ita ut testimonio quoque dei sui Apollinis omnium sapientissimum pronuntiatum esse non taceant. Aesopi fabulas pauculis versibus persecutus est, verba et numeros suos adhibens rebus alterius; usque adeo nihil scribere voluit, ut hoc se coactum imperio sui demonis fecisse dixerit, sicut nobilissimus discipulorum ejus Plato commemorat. In quo tamen opere maluit alienas quam suas exornare sententias.

Quid igitur causa est, cur de istis hoc credant, quod de illis discipuli eorum litteris commendarent; et de Christo nolunt credere quod ejus de illo discipuli conscripserunt? Praesertim cum ab eo ceteros homines sapientia superatos esse fateantur, quamvis eum lateri Deum nolint. An verò illi quos isto multò inferiores fuisse non dubitant, veraces de se discipulos facere poterunt, et iste non potuit? Quod si absurdissimè dicitur, credant de illo quem sapientem fateantur, non quod ipsi volunt, sed quod apud eos legitur, qui ea quae scripserunt, ab illo sapiente didicerunt.

ARTICULUS VII.

Christum ipsam de seipso scripsisse, quoniam ad scribendum Evangelium Evangelistas quasi manus suas adhibuit.

(Ibid., c. 55.)

Hoc magnum et inenarrabile sacramentum, hoc regnum et sacerdotium antiquis per prophetiam revelabatur, posteris eorum per Evangelium praedicatur. Oportebat enim ut aliquando in omnibus gentibus redderetur, quod dñi per unam gentem promittebatur. Proinde qui prophetas ante descensionem suam praemisit, ipse et Apostolos post ascensionem suam misit.

Omnibus autem discipulis suis per hominem quem assumpsit, tanquam membris sui corporis caput est.

Itaque cum illi scripserunt quae ille ostendit et dixit, nequaquam dicendum est quod ipse non scripserit: quandoquidem membra ejus id operata sunt, quod dictante capite cognoverunt. Quidquid enim ille de suis factis et dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis tanquam suis manibus imperavit. Hoc unitatis consortium, et in diversis officis concordium membrorum sub uno capite ministerium quisquis intellexerit, non alter accipit quod narrantibus discipulis Christi in Evangelio legerit, quam si ipsam manum Domini, quam in proprio corpore gestabat, scribentem conspexerit.

ARTICULUS VIII.

Deus ita mentem et recordationem Evangelistarum gubernavit, ut per ea quae in eis contraria videri possunt, multi exerceantur, multi ad eliminandum pium intellectum exerceantur.

(Aug., l. 5, c. 45.)

Recordationes Evangelistarum cuiusque, Dei manu gubernatae sunt, qui gubernat aquam, sicut scriptum est, qualiter illi placerit. Fluitat enim humana memoria per varias cogitationes, nec in cujusquam potestate est quid et quando ei veniat in mentem. Cum ergo illi sancti et veraces viri quasi fortuita recordationum suarum propter narrationis ordinem occultae Dei potestati, qui nihil fortuitum est, commisitissent, non oportet quemquam hominum dicere longè abjectum ab oculis Dei et longè peregrinatum: hoc loco poni debuit, quod valde ignorat cur eo loco Deus poni voluerit. Quia et si obvelatum est Evangelium nostrum, ut ait Apostolus, 2 Cor. 4, 5, in his qui praesent obvelatum est. Et cum dixisset, 2 Cor. 2, 16: *Aliis quidem sumus odor vitae in vitam, aliis odor mortis in mortem*, subiecit statim: *Et ad haec quis idoneus?* id est, quis idoneus est intelligere quam justè fiat. Quod idem Dominus dicit, Joan. 9, 39: *Ego veni ut qui non vident videant, et qui vident caeci fiant*. Ipsa est enim altitudo divitiarum scientiae et sapientiae Dei, Rom. 11, 55, quâ fit ex eadem massa aliud vas in honorem, aliud in contumeliam, ibid. 9, 21; et dicitur carni et sanguini, ibid., v. 20: *O homo tu qui es, qui respondeas Deo?*

Quis ergo et in hac re cognoscit intellectum Domini, aut quis consiliarius illi fuit, Rom. 11, 54, ubi sic gubernavit corda remiscitum Evangelistarum, et in Ecclesiae fastigio tanto auctoritatis culmine sublimavit, ut per haec ipsa quae in eis contraria videri possunt, multi exerceantur, dignè traditi in concupiscentias cordis sui et in reprobum sensum; et multi exerceantur ad eliminandum pium intellectum secundum occultam Omnipotentis intellectum? Dicit enim Propheta Domino, Psal. 91, 6: *Nimis profunda facta sunt cogitationes tuae: vir imprudens non cognoscet, et stultus non intelligit haec.*

ARTICULUS IX.

Evangelistarum quisque quaedam omittit, ut tanquam nihil praetermittentis series digesta videatur.

(Aug., l. 2, cap. 5.)

Non idèo contrarium videri potest, quod vel hic

Evangelista dicit quæ ille prætermittit; vel ille commemorat quæ iste non dicit... Hoc proinde cognoscendum est quod deinceps ad cætera talia valet, ne similiter moveant animumque conturbent, sic unumquodque Evangelistam contemere narrationem suam, ut tanquam nihil prætermissis series digesta videatur. Tacitis enim quæ non vult dicere, sic ea quæ vult dicere, illis quæ dicebat adiungit, ut ipsa continuo sequi videantur. Sed cum alter ea dicit, quæ alter tacuit, diligenter ordo consideratus indicat locum ubi ea potuerit, à quo præmissa sunt, transilire, ut ea quæ dicere intenderat, ita superioribus copularet, tanquam ipsa nullis interpositis sequerentur...

(Ibid., cap. 29.)

Quis autem non videat superfluum queri, quo illa ordine Dominus dixerit, cum et hoc discere debeamus per Evangelistarum excellentissimam auctoritatem non esse mendaciam, si quisquam non hoc ordine e jusquam sermone digesserit, quo ille à quo processit, cum ipsius ordinis nihil intersit ad rem, sive ita, sive ita sit.

ARTICULUS X.

Non dissentire Evangelistas, etiam si eadem non iidem verbis essent.

(Ibid., cap. 12.)

Quod Evangelistarum alius alium verborum ordinem tenet, non est utique contrarium. Neque illud contrarium est, si alius dicit quod alius prætermittit. Ut enim quisque meminerat, et ut cuique cordi erat vel brevius vel prolixius, eandem tamen explicare sententiam, ita eos explicasse manifestum est. Et in hoc satis apparet, quod ad rem maxime pertinet, quoniam veritas Evangelii, verbo Dei, quod supra omnem creaturam æternam atque incommutabilem permanet, per creaturam temporalibus signis et linguis hominum dispensato, summum culmen auctoritatis obtinuit; non nos debere arbitrari mentiri quemquam, si pluribus rem quam audiverint vel viderunt reminiscensibus, non eodem modo atque eisdem verbis, eadem tamen res fuerit explicata; ut sive mutetur ordo verborum, sive alia pro aliis, quæ tamen idem valeant, verba proferantur: sive aliquid vel quod recordanti non occurrat, vel quod ex aliis quæ dicuntur possit intelligi, minus dicatur; sive aliorum quæ magis dicere statuit narrandorum gratia, ut congruus temporis modus sufficiat, aliquid sibi non totum explicandum, sed ex parte tangendum quisque suscipiat; sive ad illuminandam declarandamque sententiam nihil quidem rerum, verborum tamen aliquid addat, cui auctoritas narrandi concessa est; sive rem bene tenens non assequatur, quamvis id concludat, memoriter etiam verba quæ audivit ad integrum enuntiare.

Quisquis autem dicit Evangelistas certe per Spiritus sancti potentiam id debuisse concedi, ut nec in genere verborum, nec in ordine, nec in numero discrepent, non intelligit quantum amplius Evangelistarum excellit auctoritas, tanto magis per eos fuisse firmendam cæterorum hominum vera loquentium securitatem: ut pluribus eandem rem forte narratibus

nullo modo quisquam eorum de mendacio rectè arguatur, si ab altero ita discrepaverit, ut possit etiam Evangelistarum exemplo precedente defendi. Cum enim fas non sit, Evangelistarum aliquid mentium fuisse vel existimare, vel dicere, sic apparebit nec eum fuisse mentium, qui recordanti tale aliquid acciderit, quale illis accidisse monstratur. Et quantum magis ad mores optimos pertinet cavere mendaciam, tanto magis tam eminenti auctoritate regi debeamus, ne putarem esse mendacia, cum sic inter se variare aliorum narrationes inveniremus, ut inter Evangelistas variate sunt. Simul etiam, quod ad doctrinam fidelem maxime pertinet, intelligeremus, non tam verborum quam rerum quærendam vel amplectendam esse veritatem, quando eos, qui non eadem locutione utuntur cum rebus sententiisque non discrepant, in eadem veritate constitisse approbamus.

ARTICULUS XI.

Unde factum sit, quod Evangelistæ ordine et modo narrandi, salva tamen rerum concordia, inter se discrepent.

(Ibid., c. 21.)

Quid autem interest quis quo loco ponat, sive quod ex ordine inserit, sive quod omissum recolet, sive quod postea factum ante præoccupat, dum tamen non adversentur eadem vel alia narranti, nec sibi, nec alteri? Quia enim nullius in potestate est, quamvis optime fideliterque res cognitæ quo quisque ordine recorderet, quid prius posteriusve homini veniat in mentem; non est ut volumus, sed ut datur: satis probabile est quod unusquisque Evangelistarum eo se ordine credidit debuisse narrare, quo voluisset Deus ea ipsa quæ narrabat ejus recordationi suggerere, in eis duntaxat rebus, quarum ordo sive ille, sive ille sit, nihil minuit auctoritati veritatisque evangelicæ.

Cur autem Spiritus sanctus dividens propria unicuique prout vult, 1 Cor. 12, 11, et idem mentes quoque sanctorum propter libros in tanto auctoritatis culmine collocandos, in recolendo que scriberent scilicet dubio gubernans et regens, alium sic, alium verò sic narrationem suam ordinare permisit, quisquis pià diligentia quæserit, divinitus adjutus poterit invenire. Hoc tamen non est hujus operis munus, quod nunc suscepimus, tantum ut demonstrarem Evangelistas neque sibi, neque inter se pugnare, quolibet ordine vel eadem res, vel alias factorum ditorumque Christi unusquisque eorum potuerit volenter narrare. Quapropter ubi ordo temporum non apparet, nihil nostris interesse debet, quantum narrandi ordinem quilibet eorum tenuerit; ubi autem apparet, si quid moverit quod sibi aut alteri repugnare videatur, utique considerandum et enodandum est.

ARTICULUS XII.

Quomodo ex difficultatibus manifeste solvitur ab ipso Evangelio, nobis similitum solutionum in locis obscurioribus excogitandarum aditus detur.

(Ibid., c. 50.)

Hoc sanè non abs re fuerit admonere in hoc mira-

culo de septem panibus quod duo Evangelistæ Matthæus Marcellus posuerunt, quia si aliquis eorum id dixisset, qui de illis quinque panibus non dixisset, contrarius exteri putaretur. Quis enim non existimaret unum idemque factum esse? non autem integrè et veraciter, sive ab illo, sive ab aliis, sive ab omnibus fuisse narratum; sed aut illum pro quinque panibus septem dicit falserit commemorasse; aut illos pro septem quinque, aut utrosque mentitos, vel oblivione deceptos. Hoc et de duodecim cophinis, et de septem sportis opinaretur quasi contrarium. Hoc de quinque millibus, et quatuor millibus eorum qui pascerentur. Sed quia illi qui miraculum de septem panibus narraverunt, nec illud de quinque panibus tacerunt, neminem movet, et utrumque factum omnes intelligunt.

Hoc idè diximus, ut sic, ubi simile invenitur factum à Domino, quod in aliquo alteri Evangelistæ ita repugnare videatur, ut omnino solvi non possit, nihil aliud intelligatur quam utrumque factum esse, et aliud ab alio commemoratum. Quia si non eam illud utrumque apud unum inveniremus, contraria singulos dixisse putarem.

ARTICULUS XIII.

Idem altero exemplo probat.

(Ibid., c. 46.)

Sanè prætermittere non oportet hoc loco intentum, et ad cætera que talia forte occurrerint, facere lectorem; quia Lucas dixit, c. 9, v. 14, *quinquagenos* Jesus esse discumbere, Marcus verò, c. 6, v. 40, et *quinquagenos et centenos*. Quod hic idè non movet, quia unus partem dicit, alter totum. Qui enim etiam de centenis retulit, hoc retulit quod ille prætermisit. Nihil itaque contrarium est. Verò tamen si alius de quinquecentis tantum commemoraret, alius tantum de centenis, valde videretur esse contrarium; nec facile dignosceretur utrumque dictum esse, unum autem ab altero, alterum ab altero esse commemoratum; et tamen attentius consideratum inveniri debuisset quis non fateatur? Hoc idè dixi, quia existunt sæpe aliqua ejusmodi, quæ parum intendentibus et temerè judicantibus contraria videantur, et non sunt.

ARTICULUS XIV.

De Evangelii Joannis pro cæteris altitudine.

(Aug., l. 4, c. 10 et ult.)

Commendare hic volumus auctoritatem verbi Dei, et studiosius sancte veritatis, quamvis ejusdem Christi, qui verus et verax est, amantior atque predicator Joannes in Evangelio suo fuerit, cujus et ceteri tres qui scriperunt Evangelium, et ceteri Apostoli, qui non quidem ipsam narrationem scribendam suscepserunt, in eam tamen predicatione sui officii munus impleverunt; longè tamen hunc in Christi altiora subvectum; ab ipso initio libri sui rarè fuisse cum cæteris; id est, primò circa Jordanem propter testimonium Joannis Baptistæ; inde trans mare Tiberiadis, quando turbas de quinque panibus pavit, et super aquas ambulavit; tertio in Bethaniam, ubi unguento

pretioso fidelis femine devotione perfusus est; donec iode illis occurreret ad passionis tempus, quod cum eis erat necessario narraturus; ubi tamen ipsam dominicam cenam, de qua nullus eorum tacuit, multò opulentius tanquam de cellario domini pectoris, ubi discumbere solebat, exhibuit.

Ipsam deinde Pilatum verbis altioribus percavit, dicens regnum suum non esse de hoc mundo, regemque se natum, et ad hoc venisse in hunc mundum ut testimonium perhibeat veritati. Mariam quoque post resurrectionem mystica altitudine visitans: *Noli me, inquit, tangere; nondum enim ascendi ad Patrem, Joan. 20, 17*. Discipulis etiam insullando dedit Spiritum sanctum, ne ipse Spiritus, qui Trinitati substantialis et coæternus est, tantummodo Patris esse, non etiam Filii spiritus putaretur.

Postremò suas oves Petro se amanti, eumque amorem ter confitentem commendans, dicit eundem Joannem sic se velle manere donec veniat; ubi etiam mihi videtur alto decernisse mysterio, istam ipsam Joannis evangelicam dispensationem (quæ in lucem liquidissimam Verbi sublimiter fertur, ubi Trinitatis æqualitas et incommutabilitas videri potest, et quæ maxime proprietate distat à cæteris homo, cujus susceptione Verbum caro factum est) perspicuè cerni cognoscere non posse, nisi cum ipso Dominus venerit; idè sic manebit donec veniat, manebit autem nunc in fide credentium, tunc autem facie ad faciem (1 Cor. 15, 12) contemplandum erit, cum apparuerit vita nostra Christus, et nos cum ipso apparebitur in gloria. (Col. 3, 4.)

ARTICULUS XV.

De corde per contemplationem et humilitatem emendando præclara cæ Augustino, quibus quartum et postremum de Evangelistarum consensu librum claudij.

(Aug., ibid.)

Quisquis autem arbitratur, homini vitam istam mortalem adhuc agenti posse contingere, ut amoto atque discusso omni nubilo phantasiarum corporalium atque carnalium serenissimè incommutabilis veritatis luce potatur, et mente penitus à consuetudine vite hujus alienatà illi constanter et indeclinabiliter hæreat: nec quid querat, nec quis querat intelligat. Credat ergo potius sublimi auctoritatis minimeque fallaci, 2 Cor. 5, 6: *Quandiu sumus in corpore peregrinari nos à Domino, et ambulare per fidem, mandium per speciem*; ac sic perseveranter retinens atque custodiens fidem, spem et charitatem, intendat in speciem ex pignore quod accepimus sancti Spiritus, qui nos docebit omnem veritatem, Joan. 16, 13, *cum Deus qui suscitavit Jesum Christum à mortuis, vivificabit et mortalia corpora nostra per inhabitantem Spiritum eius in nobis, Rom. 8, 11*.

Prius autem quam vivificetur hoc quod mortuum est propter peccatum, 2 Cor. 4, 11, procul dubio corruptibile est et aggravat animam, Sap. 9, 15; et si quando adyta excedit hanc nebulam quæ tegitur omnis terra, id est, hanc carnalem caliginem quæ tegi-

tur omnis vita-terrena, tanquam rapidâ cœuscatione perstringitur; et in suam infirmitatem redit, vivente desiderio quo rursus erigatur, nec sufficiente munditiâ quâ figuratur; et quantum quisque hoc magis potest, tantò major est; quantum autem minus, tantò minor.

Si autem nihil adhuc tale mens hominis experta est, in quâ tamen habitat Christus per fidem, instare debet minuendis infirmitatibus cupiditatis hujus seculi, moralis virtutis actione tanquam in comitatu trium illorum Evangelistarum cum mediatore Christo ambulans; eumque, qui Filius Dei semper est, propter nos filium hominis factum, ut sempiterna virtus ejus et divinitas nostræ infirmitati et mortalitati temperata de nostro nobis in se atque ad se faceret viam, cum magnâ spei lætitiâ fideliter tenet: ne peccet, à rege Christo regatur; si fortè peccaverit, ab eodem sacerdote Christo expietur; atque ita in actione bonæ conversationis et vitæ nutritus, pennis geminæ dilectionis tanquam duabus alis validis evectus à terris, ab eodem ipso Christo Verbo illuminetur, Verbo quod in principio erat, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, Joan. 1, 1; et si per speculum et in ænigmate, 1 Cor. 13, 12, longè tamen sublimius ab omni similitudine corporali.

Quapropter, quantumvis in illis tribus activæ, in Joannis autem Evangelio dona contemplativæ virtutis eluceant eis qui hæc digoscere sunt idonei, tamen et hoc Joannis, quantumvis ex parte est, sic manebit donec veniat quod perfectum est. Et alii quidem datur per Spiritum sermo sapientie, alii sermo scientiæ secundum eundem Spiritum, 1 Cor. 12, 8; alius diem Domino sapit, alius de pectore Domini liquidus aliquid bibit; alius levatus usque ad tertium cœlum, 2 Cor. 12, 2, ineffabilia verba audit; omnes tamen, quamdiu sunt in corpore, peregrinantur à Domino et omnibus bonæ spei fidelibus in libro vitæ scriptis servatur quod dictum est, Joan. 14, 21: *Et ego diligam eum, et ostendam neipsum illi.*

Veritatem in hæc peregrinatione quantum in rei hujus intelligentiâ vel scientiâ quisque profecerit, tantò magis caveat diabolicæ vitæ, superbiæ et invidentiæ. Meminerit hoc ipsum Evangelium Joannis, quam multò amplius erigit ad contemplationem veritatis, tam multò amplius præcipere de dulcedine charitatis. Et quia illud præceptum verissimum ac saluberrimum est, Eccl. 5, 20: *Quantò magnus es, tantò humilia te in omnibus*, qui Evangelista Christum longè ceteris altius commendat, apud eum discipulis pedes lavat.

ARTICULUS XVI.

Pseudo-evangelistæ. Evangelistarum ordo, stylus, figura.

(Hieron., Pref. in Comment. super Matth., ad Eusebium Cremon.)

Plures fuisse qui Evangelia scripserunt, et Lucas Evangelista testatur, dicens, c. 1, v. 1: *Quoniam quidem multi conati sunt ordinem narrationem rerum quæ in nobis completæ sunt, sicut tradiderunt nobis qui ab*

*initio ipsi viderunt sermonem, et ministraverunt ei; et perseverantia usque in presens tempus monumenta declarant; ut est illud juxta Ægyptios, et Thomam, et Matthiam, et Bartholomæum, duodecimque Apostolorum, et Basilidis atque Apellis, ac reliquorum, quos enumerare longissimum est; cum tantum impresentiarum hac necesse sit dicere, existisse quosdam, qui sine Spiritu et gratiâ Dei conati sunt magis ordinare narrationem, quam historia texere veritatem. Quibus jure potest illud propheticum coaptari: *Væ qui prophétant de corde suo; qui ambulant post spiritum suum; qui dicunt: Dicit Dominus, et Dominus non misit eos*, Ezech. 13, 2 et seq. De quibus et Salvator in Evangelio Joannis loquitur, c. 10, v. 8: *Omnes qui ante me venerunt, fures et latrones fuerunt. Qui venerunt, non qui misit sum. Ipse enim ait: Veniebant, et ego non mittebam eos*. In venientibus enim presumptio temeritatis; in missis obsequium servitutis est.*

Ecclesia autem, quæ supra petram, Domini voce fundata est, Matth. 16, 18, quam introduxit rex in cubiculum suum, et ad quam per foramen descensionis occulte misit manum suam, similis domulo hinculoque cœterorum, in Cantic., passim, quatuor flumina paradisi instar erectans, Gen. 2, 10, quatuor angulos et annulos habet, Exod. 26, per quos quasi arca testamenti et custos legis Domini, lignis immobilibus rehitur.

Primus omnium Mathæus est publicanus, cognomento Levi, qui Evangelium in Judæâ Hebræo sermone edidit, ob eorum vel maxime causam, qui in Jesum crederentur ex Judæis; et nequam legibus umbram, succedente Evangelii veritate, servabant.

Secundus Marcus, interpres Apostoli Petri, et Alexandrinæ Ecclesiæ primus episcopus: qui Dominum quidem Salvatorem ipse non vidit, sed ea quæ magistrum audierat prædicantem, juxta fidem magis gestorum narravit, quam ordinem.

Tertius Lucas medicus, natione Syrus Antiochenis, cujus laus in Evangelio, 2 Cor. 8, 18, qui et ipse discipulus Apostoli Pauli in Achaïâ Boeotique partibus volumen condidit, quædam altius repetens; et, ut ipse in præmio confitetur, audita, magis quam visa describens.

Ultimus Joannes Apostolus et Evangelista, quem Jesus amavit plurimum; qui supra pectus Domini recumbens purissima doctrinarum fluentia potavit, et qui solus de cruce meruit audire: *Ecce mater tua*. Is cum esset in Asiâ, et jam tunc hæreticorum semina pullularent Cerinthi, Ebionis et cæterorum, qui negant Christum in carne venisse; quos et ipse in Epistolâ suâ *Antichristos* vocat, et Apostolus Paulus frequenter percutit; coactus est ab omnibus penè tunc Asiæ episcopis, et multarum Ecclesiarum legationibus, de divinitate Salvatoris altius scribere et ad ipsum, ut ita dicam, Dei Verbum non tam audaci quam felici temeritate prorumpere. Unde et Ecclesiastica narrat historia, cum à fratribus cogere tur ut scriberet, ita facturum se respondisse, si indicio jejuni in commune omnes Deum deprecarentur: quo expleto, revelatione saturatus illud proœmium è cœlo

veniens eructavit, Joan. 1, 1: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum; hoc erat in principio apud Deum.*

Hæc igitur quatuor Evangelia multò ante prædicta, Ezechielis quoque volumem probat, in quo prima visio ita contextitur, cap. 1: *Et in medio sicut similitudo quatuor animalium; et vultus eorum, facies hominis, et facies leonis, et facies vituli, et facies aquilæ*. Prima hominis facies Mathæum significat, qui quasi de homine exorsus est scribere, cap. 1, v. 1: *Liber generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham*. Secunda Marcus, in quâ vox leonis in eremo rugientis auditur: *Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus*, Marc. 1, 5. Tertia vituli quæ Evangelistam Lucam à Zachariâ sacerdote evampsisse inquit præfiguratur. Quarta Joannem Evangelistam, qui assumptis pennis aquilæ, et ad altiora festinas de Verbo Dei disputat.

ARTICULUS XVII.

Cur Evangelista non unus, sed multi. Hinc maxime Evangeliorum veritatem elucescere.

(Chrysost., Pref. in Matth., homil. 1.)

Principio requirendum est, quænam illa causa sit, quod cum tam multi sint discipuli, duo tantum ex Apostolis scribant, et duo eorum qui Apostolos sunt secuti: unus enim Petri, alter Pauli discipulus, præter Joannem atque Mathæum Evangelia condiderunt. Quia scilicet nihil ambitione moti faciebant, sed omnia ad utilitatem referabant. Quid igitur? Non sufficiebat unus Evangelista cuncta memorare? Sufficiebat quidem, sed cum quatuor sint qui Evangelia conscribant, nec eisdem certè temporibus aut in eisdem locis, neque pariter congregati, neque mutuo colloquentes; et tamen quasi uno ore omnia pronuntiant; fit hoc sine dubio veritatis grande documentum.

Verùm è contrario, inquis, ista res accidit; in multis enim diversi inter se inveniuntur ac dissoni. Imò hoc ipsum maximum est testimonium veritatis. Si enim ex

toto et in omnibus consonarent, et cum nimia diligentia atque curâ usque ad tempora ac loca omnia usque ad singula æqualiter verba concurrerent, nemo inimicus credidisset unquam quin illi communi ad decipiendum consilio congregati, quasi ex humanâ quâdam conspiratione Evangelium condidissent. Non enim simplicitatis fuisse tam sollicitam consonantiam judicarent. Nunc verò quis videtur in rebus exitibus dissonantia, ab omni illos suspicione defendit, et satis clarè scribentium existimationem tuctur. Si verò aliquid de temporibus ac locis variè dixerunt, nihil quidem dictorum præjudicat veritati.

Sed tamen, prout donaverit Deus, progredientes, etiam ista declarare tentabimus: illud post hæc quæ diximus postulantes, ut diligenter notetis, quod in illis principalibus causis, in quibus et vita nostra et prædicationis summa consistit, nusquam aliquis illorum vel in minimo discrepare convincitur. Quæ verò ista sunt? Nempe quod Deus homo factus sit, quod mirabilia operatus, quod crucifixus, quod sepultus, quod resurrexit, quod ascendit in cœlum, quod judicaturus est, quod salutaria præcepta constituit, quod non contrariam legem intulit priori, quod Filius Dei est, quod Unigenitus, quod germanus et verus, quod ejusdem cum Patre substantiæ, et quæcumque sunt talia. In his quippe omnibus maximam illorum invenimus esse concordiam.

Si verò in miraculis non omnes omnia dixerunt, sed hic quidem illa, alter verò alia narravit, nihil te omnino conturbet. Nam si unus universa dixisset, superfluum jam fuisset numerus cæterorum; sin varia omnes inter se scripsissent, ac nova omnia, nullum potuisset convenientiæ apparere documentum. Propterea et communiter multa dixerunt, et nihilominus quisque proprium aliquid ac speciale conscripsit, ut neque superfluous esse videretur et temerè adjectus, et accuratam et exactam evangelicæ veritatis narrationem exhiberet.

Proœmium ex Luca.

1. Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem quæ in nobis complete sunt, rerum; 2. Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt et ministri fuerunt sermonis; 3. Visum est et mihi, assecuto omnia à principio diligenter, ex (1) ordine tibi scribere, optime Theophile, 4. Ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.

(1) *Ex ordine*, græcè, *κατά τάς*, id est, sigillatim, ut videre est Act. 11, 4, et 18, 25. Non enim pressius secutus est Lucas temporum ordinem, quam alii.

VERBUM DEI ÆTERNUM CARO FACTUM.

CAPUT PRIMUM.

D. I. (A. In nat. Dom., missâ 3.) ; In principio erat Ver-

bum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. 2. Hoc erat in principio apud Deum. 3. Omnia per ipsum facta sunt; et sine ipso factum est nihil, quod factum est. 4. In ipso vita erat, et vita erat lux hominum; 5. Et lux in tenebris lucebat, et tenebræ eam non comprehenderunt. 6. Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Joannes. 7. Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. 8. Non erat ille lux; sed ut testimonium perhiberet de lumine. 9. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (1). 10. In mundo erat, et mundus pro ipsum factus est, et mundus